

Vakhtang Nanitashvili
Professor, Guram Tavartkiladze
Tbilisi Teaching University (GTUNI)

The Radio Formula

(Abstract)

KEYWORDS: Radio, Format, Montage, Analytical Journalism, Media Freedom, Radio Appeal, UK, United States, Germany

Radio should flourish through continual renewal, yet the fundamental format that defines a station's identity must remain steady. The attraction of a loyal audience – listeners cultivated over years by consistent programming – rests on an essential character that, if altered too abruptly, will be lost. Recovering that trust and those listeners is neither quick nor easy; it demands time, careful strategy, and patience.

More pertinent than procedural changes is the quality of the content itself. How compelling are our broadcasts? How well do they resonate with the varying moods, concerns and interests across society? The present media environment intensifies the difficulty: a single station faces real limits in an attempt to appeal to vastly different age groups at once. Attempting to win a twenty-year-old with programmes pitched to a fifty-year-old audience is increasingly futile; the audience divides are profound and increasingly entrenched.

Effective programming follows a simple rule: when a listener switches on, they should have no desire to switch off.

That principle is the core of a durable radio formula. Time has moved swiftly, and failure to modernise in step with current tastes and habits risks consigning a station to irrelevance. Modernisation, however, need not mean abandoning identity; renewal should be pursued within the outlines of the station's characteristic voice.

Reflecting on the early 1990s in Georgia, it was almost premature to debate subtle programming nuances. We relied far more on intuition than on formalised regulations. While regulatory frameworks can offer helpful guidance, they can equally suffocate creative initiative if applied dogmatically. Regulations must therefore be adaptive, recognising the fluidity of social life and the evolving expectations of audiences.

In those formative years the Georgian radio producers, editors and managers deliberately introduced programmes that engaged with spirituality set in historical perspective and framed by an optimistic tone. Colleagues and I freed ourselves from topics previously imposed by authorities – phoney themes that bore little genuine relevance to our listeners and, consequently, left a psychological imprint on our public discourse. The emancipation from imposed agendas allowed us to rediscover authenticity in content and to re-establish trust with our audience.

The question of editorial freedom remains central today; it is rightly enshrined in the governance of established broadcasters. In our early days of renewed national and personal liberty, we pioneered steps towards editorial independence, and these steps shaped a transition away from long, meandering exchanges towards the tighter, more purposeful format of the modern talk show. That format met the demands of contemporary radio by

offering clarity of focus, stronger pacing and a clearer relation to listeners' interests.

A persistent debate asks whether conversational radio is essential at all. Some contend that a diet of music and news suffices to attract large audiences – an economical model that reduces staffing requirements and production costs. Indeed, for many listeners, particularly commuters seeking background accompaniment, that approach is perfectly adequate. Nevertheless, one must not underestimate radio's formative role in shaping public opinion and communal life; even amid the proliferation of multimedia platforms, radio continues to perform a unique civic and cultural function.

In Georgia, much of our public conversation has been framed by comparisons with other countries, allowing us to interrogate domestic issues through an international scope. The continued endorsement of conversational formats in nations such as the UK, the United States and Germany demonstrates the persistent viability of dialogue-led radio, even as podcasts grow in popularity. This endurance suggests that radio, like theatre alongside cinema, can coexist with emergent forms without surrendering its distinctiveness.

Conversational radio fosters engagement and connection in ways that on-demand formats struggle to reproduce. Podcasts excel at delivering curated, niche content on demand, yet live radio preserves immediacy and a shared, real-time listening experience. Spontaneity, real-time interaction and the unpredictable flow of a live conversation create a shared temporal experience that recorded programmes cannot entirely replicate.

The talk show, when well executed, invites active listener participation – by phone, social media and other interactive channels – thereby knitting audiences into a civic community centred around the programme. Prioritising dialogue over monologue cultivates a plurality of voices and perspectives, allowing radio to function as a forum for public deliberation rather than merely as a conveyor of information or entertainment.

As attention spans contract and consumption habits shift, radio's capacity to adapt is paramount. The medium can innovate – incorporating new technologies, formats and distribution methods – without erasing the core features that make it compelling. It is precisely the fusion of tradition and innovation that will sustain and rejuvenate broadcasting.

To meet forthcoming challenges, radio must embrace its role as a convener of conversation and a platform for diverse voices. Programming should be shaped to resonate genuinely across targeted demographics, maintaining authenticity while remaining open to experimentation. In short, radio must continually renew itself while honouring the constants that nurture audience loyalty: community, conversation and connection. By maintaining this delicate balance, radio can remain a relevant, vital and inspiring medium for generations to come.

რადიოს ფორმულა

საკვანძო სიტყვები: რადიო, ფორმატი, მონტაჟი, პუბლიცისტიკა, მედიათავისუფლება, რადიოგენურობა, ინგლისი, აშშ, გერმანია

ინფორმაციაზე განსაკუთრებული მოთხოვნა არ ნიშნავს, რომ რადიოს პროგრამებში სიტყვას სხვა დანიშნულება არ უნდა ჰქონდეს. ისეთ ტრადიციულ რადიოს, როგორც საქართველოს, ამჟამად კი საზოგადოებრივი რადიოა, სადაც მხატვრულ და პუბლიცისტურ სიტყვას ყოველთვის გამორჩეული ადგილი ეკავა, არ უნდა შეუზღუდო ის პრიორიტეტი, რომელიც მან ათეულობით წლის განმავლობაში დაიმკვიდრა. მართალია, რადიო მუდმივი განახლების რეჟიმით უნდა ცხოვრობდეს, მაგრამ ფორმატი, რომლითაც ის მაუწყებლობს, არ უნდა შეიცვალოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, დაიკარგება წლების განმავლობაში შექმნილი აუდიტორია. ახალი აუდიტორიის შეკრებას კი დიდი დრო სჭირდება.

საკითხი სხვაგვარადაც შეიძლება დაისვას: რამდენად საინტერესოა ის, რაც კეთდება? რამდენად ასახავს ჩვენი საზოგადოების ყველა ფენის განწყობას (თუმცა, ამის მიღწევა დღეს ერთი რადიოს მეშვეობით უკვე შეუძლებელია. იმით, რაც აინტერესებს 50 წლის ადამიანს, ვერ მიიზიდავ 20 წლისას).

კარგ რადიოს მარტივი ფორმულა აქვს: როცა ჩართავ, გამორთვა აღარ უნდა მოგინდეს. დრომ დროს გაუს-

წრო და თუ დროის შესაბამისად არ გამართე შენი საქმიანობა, მისი დაწვევა შეუძლებელი გახდება.

1990-იანი წლების დასაწყისში ასეთ თემებზე მსჯელობა ნაადრევიც იყო. უფრო ინტუიციას ვენდეთ, ვიდრე რადიოს კანონებს, რომლებიც, მართალია, გეხმარება, თუმცა გბოჭავს კიდევ. კანონი დოგმატური არ უნდა იყოს. გადავწყვიტეთ, სულიერებაზე საუბრით, წარსულის მოხმობით, ოპტიმისტური ხედვით გაგვეჯერებინა პროგრამები. იძულებით „შეჩვეული“, შეკვეთილი თემებისაგან კოლეგები გათავისუფლდნენ. მათ აღარავინ აძალებდა, ყალბი თემებისათვის მიემართათ. ამან კი საკმაო ეფექტი მოგვცა. დღეს რომ ასე მწვავედ დგას სარედაქციო თავისუფლების საკითხი და ბი-ბი-სის კანონმდებლობაში ამას მნიშვნელოვან ადგილს მიუჩენენ, ჩვენ, პრაქტიკულად, მაშინ გადავდგიტოვებ ეს ნაბიჯი. გრძელ და მოსაწყენ საუბრებს თანამედროვე რადიოსთვის საუკეთესო ფორმა, თოქ-შოუ ცვლის, რომელშიც აქტიურად მონაწილეობს მსმენელი. ბრწყინვალედ მუშაობდა „თანაგრძნობის რადიო-ლარხი“, რომელსაც მედია გეგეშიძე უძღვებოდა. იგი საოცარ განწყობას ქმნიდა ეთერში, რადიოს გამომსახველი საშუალებების სრულ პალიტრას იყენებდა. პოულობდა შესანიშნავ რესპონდენტებს. ინტონაციური სიმართლით აჯერებდა მსმენელს, დააფიქრებდა მას და, რაც მთავარია, სიკეთესა და თანაგრძნობას უღვივებდა. ქალბატონი მედია საოცრად მოწესრიგებული ადამიანი ბრძანდებოდა. მან ეს გადაცემები სრულად შემოგვინახა როგორც ნაბეჭდი ტექსტების, ასევე აუდიო ჩანაწერების სახით. ისინი საქართველოს რადიოს „ოქროს ფონდშია“ დაცული. ჩანს, ამ გადაცემის წიგნად აკინძვა სურდა, მაგრამ ვერ მოასწრო. ვფიქრობ, მედია გეგეშიძის შემოქმედება ცალკე შესწავლის საგანია. ვინც ამ თემას მოკიდებს ხელს, ბევრ საინტერესოს იპოვის.

გამორჩეულ ინტერესს იწვევდა მსმენელებში ლამარა კიკილაშვილის მოღვაწეობა. ეს ქალბატონი რადიოსთვის იყო დაბადებული, თუმცა მისი შემოქმედება ტელევიზორზე ჩანდა, პუბლიკაციები კი ხშირად იბეჭდებოდა პერიოდულ პრესაში. ცალკე, მთარგმნელობით საქმიანობასაც ეწეოდა. და მაინც, ყველაზე სრულყოფილად ქალბატონი ლამარას ნიჭი რადიოში წარმოჩნდა. ათეული წლების განმავლობაში მან არაერთი უნიკალური ჩანაწერი შესძინა „ოქროს ფონდს“. ოთხი ათეული წლის განმავლობაში, თითქმის, არ დარჩენილა ქართული კულტურის მოღვაწე, რომელზეც ქალბატონ ლამარას გადაცემა არ მოემზიდებინოს.

1992 წლიდან იგი იყო ავტორი გადაცემისა „სახსოვარი“, რომელშიც ახლებურად გაიელვა მისმა ნიჭმა. მისი 35-წუთიანი დიალოგები აკაკი ბაქრაძესთან, ჭაბუა ამირეჯიბთან, მურმან ლებანიძესთან, ძმებ ჭილაძეებთან, არჩილ სულაკაურსა და სხვა საზოგადო მოღვაწეებთან უამრავ მსმენელს იზიდავდა. ეს გადაცემები დღესაც აქტუალურია, ხვალაც და მომავალშიც საინტერესო იქნება. რა თქმა უნდა, ქალბატონი ლამარა რესპონდენტებს მხოლოდ ნახევარსაათიანი დიალოგისთვის არ იწვევდა. შეხვედრების ქრონომეტრაჟი გაცილებით დიდი იყო, მაგრამ რადიოგენურობის ერთ-ერთი „კანონი“ ითხოვს, რომ რაც უნდა კარგი მასალა გქონდეს, მსმენელს გული უნდა დაწვივდეს, გადაცემის გაგრძელების სურვილი გაუჩინო. თუკი მსმენელი ფიქრობს, კარგია, მაგრამ დავიღალეო, ეს ცუდია. გარდა ამისა, „სახსოვარი“ კარგად იყო გაფორმებული მუსიკალურად, ილუსტრირებული და ა.შ. კომპონენტებით, რომლებიც აუცილებელია რადიოგადაცემის მოსამზადებლად. დღეს უამრავ ახლადგახსნილ რადიოში, თვით საქართველოს რადიოშიც კი, ამას ყურადღებას აღარ აქცევენ. შევლენ სტუდიაში ავტორი და რესპონდენ-

ტი და „ჭიმავენ“ ერთსაათიან გადაცემას (ლაშა ბუღაძე, დათო ტურაშვილი). მათ ზემოხსენებული ავტორების გადაცემები რომ მოესმინათ, თავად 20-25 წუთზე მეტს არ დატოვებდნენ. რატომ? ნიჭიერი რეპორტიორიც კი, ზეპირი მეტყველების დროს ერთ აზრს სხვადასხვა ინტერპრეტაციით იმეორებს. როცა ამას ჩანაწერში უსმენ, ხვდები და უამრავ ზედმეტ ფრაზასა თუ გამონათქვამს შეეღწევი. ამით მასალა უფრო კომპაქტური და იოლად აღსაქმელი ხდება. მონტაჟს ჯადოსნური ძალა აქვს. თუ მას არ იყენებ, გადაცემის ხარისხი მნიშვნელოვნად ეცემა.

1990-იან წლებში ლია ძიძიგურის „გალერეაც“ მშვენიერად უბამდა მხარს საერთო მიზანს – ისეთი გადაცემები მოემზადებინა, რომ მსმენელი არ მოწყვეტილიყო რადიოს. ფანტაზიამ და მაძიებელმა ბუნებამ ქალბატონ ლიას მსმენელთან ურთიერთობის საკუთარი სტილი მოაძებნინა, სადაც გამოჩნდა ლაკონური, ჭარბსიტყვიანობის გარეშე, რესპონდენტის ოსტატურად გახსნის უნარი. თანაც როგორი რესპონდენტების: ნინო რამიშვილის, ბესიკ ხარანაულის, თინათინ ყაუხჩიშვილის და ა.შ. რადიოში ჭკვიანური სიტყვა ყოველთვის უნდა ისმოდეს, ჭკვიანურს კი სწორედ ქალბატონ ლიას რესპონდენტები ამბობდნენ.

ქალბატონმა ლიამ ჯერ კიდევ 1980-იან წლებში დაამკვიდრა რადიოსათვის სრულიად ახალი უანრი „კინოფილმი უეკრანოდ“. ამ ექსპერიმენტმა რადიოს კინო არ დააკარგვინა. დღეს თუ ხალხში ასე პოპულარულია ციტატები საყვარელი ფილმებიდან, ეს ქალბატონი ლიას დამსახურებაა.

რადიოს ძველი გვარდიის წარმომადგენელთაგან აღსანიშნავია ნოდარ ბეთანიშვილისა და თამილა კახიძის აქტიური თანამშრომლობა. ნოდარ ბეთანიშვილმა ეკონომიკური მიმოხილვების სტატუსით აქტიურად იმუშავა პრივატიზაციის პრობლემებზე. ჟურნალისტიკისთვის აუცი-

ლებელი კომპონენტებითა და გასაგები ენით ესაუბრებოდა მსმენელს ამ რთულ თემაზე. მისი გამოსვლები ზოგჯერ მწვავე და კრიტიკულიც იყო.

ქართული სპორტის ერთ-ერთი მემბრანი, თამილა კახიძე ძველი ხალისითა და განახლებული ენერგიით შეუდგა საქმეს. ქართული სპორტის უნიკალური საფონდო მასალების შემქმნელმა მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ახალგაზრდა ქართველი ჟურნალისტების დაკვალიანებისა და დაოსტატების საქმეში. დღეს ქართული ტელევიზიებიდან და რადიოებიდან ისმის სპორტული კომენტატორების ხმები, რომლებმაც ქალბატონი თამილას ხელშეწყობით გადადგეს პირველი ნაბიჯები სპორტულ ჟურნალისტიკაში.

ქალაქს ჯერ კიდევ კვამლი ასდიოდა, როცა თამაზ ხმალაძემ შემოგეთავაზა პროგრამა „ენაი შემკული და კურთხეული“. ქვეცნობიერად ეს, ალბათ, იმას ნიშნავდა, რომ ორად გახლენილი ქვეყნის მოქალაქეებს საერთო ბევრი რამ აქვთ, უპირველესი კი – მშობლიური ენა.

მოგვიანებით მაია კრაწაშვილმა და ილია მხეიძემ წამოიწყეს გადაცემა სახელწოდებით „რეპროდუქტორი“. იგი გათვლილი იყო 40-50 წელს გადაცილებულ მსმენელზე. პირდაპირი ეთერი საშუალებას იძლეოდა თითოეული მსმენელი თანამონაწილე გამხდარიყო. მსმენელთა ნაწილი აგრესიულობას იჩენდა და უხერხულ სიტუაციას ქმნიდა ეთერში. მაიამ და ილიამ ისეთი საეთერო გარემო შექმნეს, რომ თითქმის გამორიცხეს ეს აგრესია. ძნელია აიყოლიო მსმენელი და სასურველ ფეკტს მიადწიო. ეს ნამდვილ პროფესიონალებს ხელეწიფებათ. ფართოა „რეპროდუქტორის“ თემატური არეალი: „ბათუმის ბულვარი და გაგრის სანაპირო“, „ლალიძის წყლები“, „თქვენი დროის რუსთაველის გამზირი“, „თბილისური ეზო“, „გულშემატკივრები კიროვის ბაღიდან“ და ა.შ. გადაცემას ყოველ-

თვის ჰყავდა საინტერესო სტუმრები, რომლებიც წამყვანებთან ერთად ამომწურავად ხსნიდნენ თემას. მსმენელმა იცოდა, რომ გადაცემა ყველაზე დიდი პოლიტიკის – სიკეთისა და თანადგომის მატარებელი იყო.

არც ნორჩი მსმენელი დაგვიწყებია. მათ ყოველ დღე ერთი და იმავე დროს გამოყოფილი ჰქონდათ ნახევარი საათი (ამას ზოლიანი დაგეგმვა ჰქვია), მხოლოდ მათთვის განკუთვნილი. მართალია, ყველა გადაცემა ერთნაირად ძლიერი არ იყო, მაგრამ თანდათან დაიხვეწა, უფრო თანამედროვე და სასიამოვნო მოსასმენი გახდა. მშვენიერი იყო თამაში „რიკი“, რომელშიც ყმაწვილები ერთმანეთს ცოდნასა და მოხერხებულობაში ეჯიბრებოდნენ. უსახსრობის გამო, ეს ხალისიანი, შემეცნებითი გადაცემა შეწყდა.

ძალზე საინტერესო იყო და დღემდეა ლილი ჭანიშვილის მიერ მომზადებული გადაცემა „ქართლის ცხოვრება“. მასში საქართველოს ისტორიის ფრაგმენტები, დიალოგის ფორმით, ძალზე რადიოგენურადაა შემოთავაზებული.

სამწუხაროდ, პროგრამიდან ამოგვივარდა ზღაპარი ყმაწვილებისათვის „ძილისპირული“. ათეული წლების განმავლობაში პოპულარული ეს გადაცემა განახლებას მოითხოვდა. ახლებურად მისი გააზრება ვეღარ მოვახერხეთ, ძველებურად მიწოდება კი მიზანშეუწონლად მივიჩნიეთ.

რეფორმამდე გადაცემები მრავლად იყო სამაუწყებლო ბადეში. მათი რიცხვი 70-ს აღწევდა. ეს უკვე ქაოსია. თუმცა, მაშინ გამუდმებული პოლიტიკური რყევების ხანაში, ძნელი იყო მსმენელთა სურვილის არგათვალისწინება.

არც ახალგაზრდული აუდიტორია დაგვიწყებია. რადგან „პიკის საათმა“ ეს მისია „დაკარგა“ და პოლიტი-

კური ცხოვრების მორევში გადაეშვა, მუსიკალურმა რედაქციამ შემოგეთავაზა ყოველდღიური გადაცემები 6-დან 7 საათამდე – „როკი, სმოკი და...“ დარეჯან გულიაშვილმა და სერგი გვარჯალაძემ მართლაც თანამედროვე, იმდროინდელი საქართველოს რადიოსათვის უჩვეულო მუსიკას – როკს გაუწიეს პროპაგანდა. გადაცემას შემდგომ მხოლოდ დარეჯანი უძღვებოდა. პროგრამას დიდი რეზონანსი ჰქონდა.

გადაცემას „კონცერტი 6 საათზე“ მანანა ხვედელიძე უძღვებოდა. ამ წარმატებულმა პროექტმა საკუთარი აუდიტორია გაიჩინა. კონცერტში ყველა ჟანრის საუკეთესო მუსიკა უღერდა. მანანას, ისევე, როგორც დარეჯანს, პროფესიულ განათლებასთან ერთად, საუკეთესო გემოვნება აღმოაჩნდა. მან მიაგნო მასალის მიწოდების საკუთარ სტილს, რის გამოც უფრო დიდი ყურადღება დაიმსახურა.

საქართველოს რადიო მაშინ ჯერ კიდევ ერთადერთი რადიო იყო ქვეყანაში. მოგვიანებით გაჩნდნენ ახალი რადიოსადგურები და ჩვენი რადიოს რეფორმა გარდაუვალი გახდა. მოსაძებნი იყო გამოსავალი. მჯერა, თუ რადიო საზოგადოებას მის ენაზე ესაუბრება, მისთვის საინტერესო და მწვავე თემებს ეხება, მსმენელის ყურადღება არ დააკლდება. მაშინ საქართველოს რადიოს, მეტწილად, სოციალურად დაუცველი მსმენელი ჰყავდა. ამიტომაც, თუ მისთვის საინტერესო თემებზე არ მომზადდებოდა გადაცემები, მოკავშირედ არ ჩაგთვლიდა. ამით იყო გამართლებული ქალაქის მერის, ვანო ზოდელავას ყოველკვირეული გასვლა ეთერში, რომელსაც ილია კველიშვილი უძღვებოდა. უამრავი წერილი და თხოვნა მოდიოდა მის სახელზე ყოველდღიურად. ამ გადაცემის მეშვეობით მრავალ ადამიანს, ოჯახს გაემართა ხელი. ყველას დაკმაყოფილება, რა თქმა უნდა, შეუძლებელი იყო. რადიოს ქმედითუნარიანობაზე საუბრისას, ინტერვიუ ქალაქის მერ-

თან სწორედ ამ კუთხით იყო გამორჩეული.

დიდი აუდიტორია ჰყავდა ღია წიკლაურის გადაცემას „სოციალური საათი“. მისი მეშვეობით ტოტალური უმუშევრობის პერიოდში მრავალმა მსმენელმა იშოვა სამსახური (შემდეგ ეს თემა ტელევიზიამაც აიტაცა). გარდა ამისა, პასუხი გაეცა უამრავ შეკითხვას პენსიების, შემწეობების, შეღავათების შესახებ.

რით შეიძლება გაეწიოს ოპონირება მოსაზრებას, საჭიროა თუ არა ჩვენში მოლაპარაკე რადიო. ბევრი თვლის, რომ ინფორმაცია და მუსიკა სრულიად საკმარისია თანამედროვე რეიტინგული რადიოს წარმატებისათვის. ხარჯიც ნაკლებია, არც ბევრი თანამშრომელი გჭირდება, ასეთი რადიო მანქანაშიც კარგად ისმინება. ეს პრაგმატული მიდგომაა. საზოგადოებრივი აზრის წარმართვაში რადიოს არც დღეს დაუკარგავს მნიშვნელობა. რატომ უნდა შევზღუდოთ ისეთი რადიო, რომელსაც დიდი ტრადიციები და პოტენციალი გააჩნია და რომელიც ბევრად გამორჩევა სოკოებივით მომრავლებული FM ტიპის რადიოებისაგან. საქართველოში ზედმეტად უყვართ სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილებაზე საუბარი. ინგლისში, ამერიკასა თუ გერმანიაში დღემდე ფუნქციონირებს მოლაპარაკე რადიოები და არავის მოსდის აზრად მათი გაუქმება. გადართეთ FM საეთერო სივრცეში ტალღაზე 102.9 ანუ საქართველოს რადიოს (102.4) უახლოესი მეზობელი, ფრანგულენოვანი რადიო RFI („რადიო ფრანს ინტერნაციონალი“) მოისმინეთ და დარწმუნდებით, რომ იგი, ძირითადად, ლაპარაკობს.

ლიტერატურა □ References

1. 40 წელი ქართული რედაქცია რადიო თავისუფლება: 1953-1993 (1993). საიუბილეო კრებული, წინასიტყვაობის ავტორი

- გულნარა ურატაძე, მიუნხენი: დავით თაბორიძის გამოცემა.
2. ბართაია ნომადი (2020). ეროვნული მოძრაობის დღიურებიდან: 1988-1993. თბილისი: „ინტელექტი“.
 3. გეგეშიძე მისა (2016). პოლიტიკური დისკოთეკა (რადიო „ამერიკის ხმის“ რეპორტაჟები). რედაქტორი – სოლომონ ნოზაძე, თბილისი: „საარი“.
 4. იბერი ელდარ (2021). რადიომაუწყებლობა. მეოთხე გამოცემა, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
 5. იბერი ელდარ (2003). რადიოჟურნალისტიკა. თბილისი: „საქართველოს მაცნე“.
 6. იბერი ელდარ (1996). რადიოჟურნალისტიკა: ისტორია, თეორია, პრაქტიკა. თბილისი: „ალმა მატერი“.
 7. იბერი ელდარ, ტალახაძე ნანა, მჟავანაძე თეა (2009). საქართველოს რადიოს ისტორია. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
 8. რადიო და სატელევიზიო პროგრამების შექმნის ეთიკური კრიტერიუმები (2001). პრაქტიკული სახელმძღვანელო, თბილისი: ფონდი „ინტერნიუსი“.
 9. ტელე-რადიოჟურნალისტიკის საკითხები (1995). თსუ ტელე-რადიოჟურნალისტიკის კათედრის კრებული, ტომი 1, რედაქტორი – ნიკო ლეონიძე, თბილისი: „სამშობლოს“ სტამბა.
 10. ტელე-რადიოჟურნალისტიკის საკითხები (1997). თსუ ტელე-რადიოჟურნალისტიკის კათედრის კრებული, ტომი 2, რედაქტორი – ნიკო ლეონიძე, თბილისი: „სამშობლოს“ სტამბა.
 11. ტელე-რადიოჟურნალისტიკის საკითხები (1998). თსუ ტელე-რადიოჟურნალისტიკის კათედრის კრებული, ტომი 3, რედაქტორი – ნიკო ლეონიძე, თბილისი: „სამშობლოს“ სტამბა.
 12. ტელე-რადიოჟურნალისტიკის საკითხები (1999). თსუ ტელე-რადიოჟურნალისტიკის კათედრის კრებული, ტომი 4, რედაქტორი – ნიკო ლეონიძე, თბილისი: „სამშობლოს“ სტამბა.

13. ტელე-რადიოჟურნალისტიკის საკითხები (2001). თსუ ტელე-რადიოჟურნალისტიკის კათედრის კრებული, ტომი 5, რედაქტორი – ნიკო ლეონიძე, თბილისი: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.
14. ტელე-რადიოჟურნალისტიკის საკითხები (2003), თსუ ტელე-რადიოჟურნალისტიკის კათედრის კრებული, ტომი 6, რედაქტორი – ნიკო ლეონიძე, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
15. ტელე-რადიოჟურნალისტიკის საკითხები (2005). თსუ ტელე-რადიოჟურნალისტიკის კათედრის კრებული, ტომი 7, რედაქტორი – ნიკო ლეონიძე, თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
16. ტყეპუჩავა დიანა (2017). ზოგიერთი ტერმინოლოგიური უზუსტობა თანამედროვე ქართულ მედიალოგიაში. გელათის მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალი, №9-10, ქუთაისი: „ინტელექტი“, გვ. 3-14.
17. ხაზის რადიო – ქართული პრესა 1918-1921 წლებში (18 მაისი, 2018). ავტორები – ნინო დათუკიშვილი და ეკა ტალახაძე, გადაცემის სტუმარი – მარი წერეთელი. <https://1tv.ge/audio/khazis-radio-qartuli-presa-1918-1921-wlebshi/>
18. Edwards, Bob (2004). *Edward R. Murrow and the birth of broadcast journalism*. Hoboken: Wiley.
19. Nadare, Maia (2008). *Breaking the Fourth Wall*. Tbilisi: Publishing House Universal (In Georgian).
20. Nadare, Maia (2021). *Deontology Through the International Media Law*. Tbilisi: Publishing House Universal (In Georgian).
21. Nadare, Maia (2011). *The Media and Political Image*. Caucasus International University Journalism Library, Book 2, Tbilisi: Publishing House Universal (In Georgian).
22. Nadare, Maia (2020). *The Media Mill: Political Communication*. Tbilisi: Publishing House Universal.
23. Rutland, David (2013). *Behind the Front Panel: The Design & Development of 1920's Radio*. Second Edition, A California Historical Radio Society Publication.
24. Wood, James (2000). *History of International Broadcasting*. Stevenage, England: Institution of Engineering and Technology.